

Redaktionelt forord

Mark, skov og hav: Danmarks gamle hovederhverv

»Når bønderne har penge, har alle penge«, sagde man for mange år siden. Da var landbruget Danmarks hovederhverv. I løbet af 1950'erne overhalede industrien landbruget som vort største eksporterhverv, og så sagde vi: »Man kan ikke leve af at klippe hinanden«. Men også det er ved at være længe siden. Nu lever vi faktisk af handel og service; det er under 15 procent af den danske arbejdsstyrke, der er beskæftiget i landbrug og industri. Det er altså meget længe siden, at landbrug, skovbrug og fiskeri var de erhverv, danskerne levede af. Det er der mange, der ikke rigtigt har opdaget. Axelborg og Dansk Industri er stadig vore mest magtfulde erhvervsorganisationer, men de har jo også pustet sig op ved at medtage store områder uden for deres oprindelige interesseområde, »fødevareklyngen« og de store servicevirksomheder.

Det betyder imidlertid ikke, at der ikke sker spændende ting i vore gamle hovederhverv. Virksomhedsstørrelserne er radikal ændret både i landbrug og fiskeri. Hvor der for 75 år siden var over 200.000 landbrug, er der i dag under 10.000 heltidsbrug, og i fiskeriet taler man om kvotekonger. Det er også længe siden, disse erhverv var liberale erhverv, der trivedes på uregulerede markeder. Landbruget får en betragtelig del af sin indkomst i landbrugsstøtte fra EU; produktionen er reguleret med vandrammedirektiver og pesticidhandlingsplaner. Fiskeriet er reguleret med omsættelige fangstkvoter og nu også som noget nyt med forbud mod udsalning af bifangster. Professor H. Winding Pedersen var i folketingets tilhørerloge, da man i 1961 vedtog den første støttepakke til dansk landbrug, for »han ville være der, den dag liberalismen døde«. Siden er reguleringerne og støtteordningerne tiltaget i intensitet.

Men der er ikke kun sket en tiltagende styring af disse erhverv. Formålet med reguleringerne er også skiftet radikalt. Rygraden i landbruget for en generation siden var små familiebrug, og fiskeriet domineredes af små partsfiskere, og det var en ønsket udvikling forstærket af politiske tiltag med henblik på en spredning af ejerskabet, specielt med offentlig støtte til oprettelse af nye husmandsbrug. Siden er effektiviteten øget med større landbrug og større fartøjer. Effektiviteten er også steget kraftigt på grund af nye tekniker: Bedre fangstredskaber, kunstgødning og kemiske ukrudts- og insektbekæmpelsesmidler. Det har betydet, at målet med reguleringerne ikke længere er hverken at øge effektiviteten eller at sprede ejerskabet, men at begrænse skadevirkningerne af den store effektivitet og den intensive produktion. Der skal fangstkvoter til for at undgå, at havet bliver tomt for fisk. Og begrænsninger i brugen af gødning og pesticider, bl.a. fordi alt det, vi kalder ukrudt og skadedyr, også er biodiversitet.

Skovbruget er måske det erhverv, der har omstillet sig mest til de nye tider, hvor materiel produktion langt fra er eneafgørende; mange vil sige, at biodiversitet og rekreative oplevelser er en vigtigere produktion for skovbruget end tømmer. Det er blevet sagt, at når en biolog ser et træ, ser han en indviklet konstruktion af celler og saftspændinger; når en teolog ser det, ser han skaberværket; men når en økonom ser det, ser han kun planker. Det er længe siden, man med rette kunne sige sådant; nu er kvantificering

af værdien af rekreative områder, biodiversitet og naturgenopretning en hovedbeskæftigelse for mange økonomer. Også de »bløde« værdier er blevet til centrale økonomiske værdier.

Men der er også kommet nye produktioner til. Pelsdyravlen er blevet et dansk brand, og selv om det har været en turbulent branche med store op- og nedture, så har den i perioder været af en betydning, vi ikke har set før. Akvakultur er en helt ny produktion, og det er svært at forudsige, hvad det kan blive til. Vil man kunne etablere en produktion på havet, der svarede til, da man på landjorden gik over fra jæger- og samlerkultur til landbrug, eller kan miljøet ikke tåle det?

Dette nummer starter med tre artikler om landbruget. *Niels Kærgård* skildrer dansk landbrugs historie fra landboreformernes start i 1784 til dagens industrilandbrug og peger på en række vanskelige dilemmaer i den situation, vi står i i dag. *Jørgen E. Olesen* diskuterer landbrugets rolle for miljø og klima, og det er en vigtig nyere erkendelse, at vort fødevareforbrug også spiller en central rolle for klimaet. Endelig diskuterer *Jakob Vesterlund Olesen & Michael Friis Pedersen* landbrugets aktuelle gæld, og de er nok mere bekymrede for de nuværende ejere end for landbrugets fremtid.

Peder Andersen & Lisa Ståhl ser på dansk fiskeri i resourceøkonomisk lys, herunder de tre helt aktuelle problemer, landingsforpligtelsen, Brexit og kvotekongerne. *Bo Jellesmark Thorsen* overvejer balancen mellem skovbrugets rolle som producent af traditionel tømmer, af bioenergi, af rekreative værdier og af biodiversitet; det er en debat, der til tider kan være hektisk også blandt skovbrugets egne folk.

Pelsdyravlen har været en sektor i en heftig, men også ind imellem turbulent, vækst; det skildres af *Henning Otte Hansen*. Endelig tager *Rasmus Nielsen* sig af den nye akvakulturproduktion; en sektor, der har potentiale til både at give et nyt stort bidrag til fødevareproduktionen og til at blive et potentielt miljøproblem. Nummeret slutter med et debatindlæg af *Rasmus Hougaard Nielsen*, der argumenterer for, at dansk landbrug står med så store problemer, bl.a. i form af gælden, at det kræver en mere radikal offentlig indgriben.

Det er i øvrigt værd at bemærke, at *Niels Kærgårds* og *Peder Andersens* artikler er skriftlige versioner af deres afskedsforelæsninger holdt på Københavns Universitet den 26. oktober i år. Det er to af Samfundsøkonomens trofaste skribenter, der hermed går på pension. Men da begge har fået emeritusordninger med universitetet, er det sandsynlig, at de også i fremtiden vil bidrage til tidsskriftet.

God læselyst!

*Professor emeritus Niels Kærgård,
Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet,
Gæsterektor*